

A jegyesség intézményének csökkenő jelentősége a Katolikus Egyház jogában

UJHÁZI LÓRÁND

A jegyesség intézménye az egyes népek életében jóval a kereszténység előtti időkben megjelent. A nagy kultúrák – zsidó, görög, római, germán – amellet, hogy különböző külső szertartásokkal és joghatásokkal ruházták fel a jegyesség intézményét, közös elemnek tekintették, hogy ez egy olyan átmeneti állapot, amely a házassági beleegyezést előzi meg.¹

A kereszténység sokat merített az említett vallások és kultúrák jegyességre vonatkozó intézményesült hagyományaiból és szokásaiból. Ugyanakkor a jegyesség intézménye, vagyis a jövőre vonatkozó házassági ígéret értékelése a Katolikus Egyház történelmében nagyon eltérő képet mutat. A megváltozott társadalmi helyzet következtében a jövőre vonatkozó házassági ígéret, vagyis a jegyesség intézménye a Katolikus Egyházon belül is sokat veszített jelentőségéből, sőt jogi szabályozása formálissá vált.

Ebben a tanulmányban egyrészt röviden ezt a formális jogi hátteret szeretnénk bemutatni, másrészt megvizsgálni azokat a társadalmi szempontokat, melyek indokoltá tették, hogy a hatályos egyházi jogalkotás meglehetősen visszafogottá váljon ennek a régi jogintézménynek a szabályozásában.

I. A JEGYESSÉG INTÉZMÉNYE A HATÁLYOS EGYHÁZI TÖRVÉNYKÖNYVBEN

A jövőre vonatkozó házassági ígérettel, a jegyesség intézményével az utolsó házasságjogi bevezető kánon (1062. k.) foglalkozik. Mivel a jegyesség intézmé-

UJHÁZI LÓRÁND katolikus pap, egyházjogász, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Egyházjog Tanszékének adjunktusa; ujhazi.lorand@sapientia.hu

¹ Vö. HANUY FERENC: *A jegyesség és a házasságkötési forma kifejtődése a Ne temere decretumig*, Stephaneum Nyomda, Budapest, 1912, 3–14.

nyének ma már egyre kevesebb társadalmi és jogi jelentősége van, az 1062. kánon röviden és lényegre törően foglalja össze a jegyességre vonatkozó jogi előírásokat.²

Az 1983-as törvénykönyv mind az egyoldalú, mind a kétoldalú ígéretnek tulajdonít jelentőséget. Az igazi jegyesség azonban mindig kétoldalú ígéret, amelyben az arra jogképes felek komolyan, szabadon és kölcsönösen megígérik, hogy a jövőben egymással házasságot kívánnak kötni.³ Az „egyoldalú” ígéret esetén ezzel szemben csak az egyik fél tesz ígéretet a jövőbeli házasságra.⁴ A jegyesség állapotát létrehozó ígéretet, legyen az akár egy- akár kétoldalú, nem szabad összekeverni magával a házassági ígérettel.⁵ Sajnos az 1062. kánon szövegéből „matrimonii promissio” nem derül ki egyértelműen a két ígéret eltérő karaktere.⁶

A régi Egyházi Törvénykönyv még külön beszélt a házasságra tett ígéret formai szempontjairól. Ezek a formai előírások egyben az ígéret érvényességi feltételeit is jelentették. A formai szempontokat a régi Kódex alapvetően az írásbeliségben,⁷ a

² Így a jegyességhez hagyományosan kapcsolódó kérdések, mint a házasságkötés időpontjának kitűzése, az előkészületnél vállalt kötelezettségek megosztása, megerősítő eskü, jegyzálog vagy a hozomány nincsenek jogilag szabályozva.

³ „Sunt vero sponsalia promissio vera ac mutua futuri matrimonii, deliberate ac libere facta, signoque sensibili expressa inter personas determinatas et de jure habiles.” SIMON AICHNER: *Compendium Juris Ecclesiastici*, Brixinae, Typis et sumptibus Wegerianis, 1890, 554.

⁴ Vö. SIPOS ISTVÁN: *A katolikus házasságjog rendszere*, Haladás Nyomda Részvénytársaság, Pécs, 1940, 42–43.

⁵ Ezért szoktak terminológiai is különbséget tenni a *sponsalia de futuro* és a *sponsalia de presenti* között. Az első a jövőbeli házasság megkötésére, a második pedig magára a házassági ígéretre vonatkozik. Vö. SIPOS ISTVÁN: *A katolikus házasságjog rendszere*, i. m. 40; SIMON AICHNER: *Compendium Juris Ecclesiastici*, i. m. 554.

⁶ Vö. JOSÉ RUIZ SERRANO: *L'ispirazione conciliare nei principi generali del matrimonio*, in Adolfo Longhitano (ed.): *Matrimonio canonico fra tradizione e rinnovamento*, Dehoniane, Bologna, 1991, 89–90.

⁷ Az írásbeliség nem azt jelentette, hogy a dokumentumot maguk a felek készítették el. Lehetett formanyomtatvány is. Szükséges volt azonban az év, a hónap és a nap megjelölése, illetve hogy egyértelműen kiderüljön a dokumentumból, hogy jegyességről vagy jövőbeli házassági ígétről volt-e szó. Vö. SC. CONS.: Decl., 1908. VII. 27, AAS 41 (1908) 512. A hely megjelölésének csak annyiban volt jelentősége, hogy kiderüljön, hogy a területileg illetékes ordinárius vagy plébános járt el. Vö. SIPOS ISTVÁN: *A katolikus házasságjog rendszere*, i. m. 42–43. A régi CIC-ben meghatározott minősített tanúk a helyi ordinárius vagy plébános, feladatukat nem delegálhatták. Vö. SC. CONS.: Decl., 1908. III. 28, AAS 41 (1908) 289.

kijelölt személyek által adott aláírásban és a meghatározott személyek – helyi ordinárius vagy plébános – jelenlétében határozta meg.⁸

Ma a formai szempontokat az egyes országok hagyományainak figyelembevételével a püspöki konferencia által kiadott részleges előírások jelölik ki.⁹ A változtatás érthető, hiszen az eljegyzéshez kapcsolódó szokások és az eljegyzés jelentősége kultúránként és országonként jelentősen eltér.¹⁰ A jogalkotó a kodifikált jog előtti gyakorlathoz tért vissza, amikor szintén nem volt a jegyesség formailag szabályozva. Ma az érvényesség formai szempontjai minimálisak: határozott, érthető módon kijelentett ígéret, akár írásban, akár szóban.

A hatályos szabályozás nemcsak a helyi szokások, hanem az egyes országok világi jogi szabályozásának figyelembevételére is utal. Ez új a hatályos jogban, de jól illeszkedik a II. Vatikáni Zsinat és a CIC általános szemléletéhez, mely szerint a világi törvényeket, ha lehetséges, figyelembe kell venni, és meg kell

⁸ A formai szabályozás 1880-ban kezdődött, amikor a Szentszék Spanyolország vonatkozásában kijelentette, hogy az Egyházban is csak az államilag elfogadott, közjegyző előtt okirat formájában tett jegyesi ígéret bír joghatással. 1900-ban ezt az egész spanyol világra kiterjesztették. A *Ne Temere* határozat pedig az egész világra vonatkozóan kötelező formát írt elő, amely az 1917-es CIC-be is átkerült. A régi Kódex a formát egyben az egyoldalú jövőbeli ígéretre is kiterjesztette.

⁹ Ritka, hogy a püspöki konferencia kifejezett formai előírásokat fogalmazna meg a jegyesség vonatkozásában. Vö. JOHN BEAL: Kommentár az 1062. kánonhoz, in John Beal – James Coriden – Thomas Green (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*, Paulist Press, New York, 2000, 1259; OLASZ PÜSPÖKI KONFERENCIA: *Notiziario CEI* 9 (1983) 210. Spanyolországban a püspöki konferencia 1986-ban úgy rendelkezett, hogy mint minden szerződés esetében, a jövőre irányuló házassági ígéret vonatkozásában is a világi szabályozást kell átvenni. Vö. BAÑARES JUAN IGNACIO: Kommentár az 1062. kánonhoz, in Ángel Marzoa – Jorge Miras – Rafael Rodríguez-Ocana (eds.): *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, Wilson and Lafleur, Montreal, 2004, Vol. III/2, 1109. Magyarországon is csak jegyesek naplója van, de a jegyességre vonatkozó külön forma nem létezik.

¹⁰ Ami a formai elemeket illeti, régi szerzők még hangsúlyozták, hogy ahogy a házasságnál, úgy az eljegyzésnél is van lehetőség képviselő útján, megbízással eljárni. Vö. FERRERES JUAN: *Los Esponsales y el Matrimonio*, Administración de Razón y Fe, Madrid, 1909, 203. Sőt még azt is hozzátették, hogy a házasságnál való közreműködéssel szemben ebben az esetben a megbízásnak nincsenek formai követelményei. Ma úgy tűnik, hogy ennek a kérdésnek a szabályozása is a részleges jog hatáskörébe került.

tartani. Ugyanakkor mára a világi jogi struktúrák vonatkozásában is elmondható, hogy a jegyességnek egyáltalán nincs, vagy alig van jogi relevanciája.

A „jegyességre lépők” vonatkozásában a hatályos CIC a régi törvénykönyvhöz hasonlóan nem foglal állást. Nem derül ki, hogy vannak-e jogképességet korlátozó előírások, amelyek képtelenné tennék őket a „jegyesség állapotának” létrehozására. Egyértelmű, hogy azok az általános alapelvek, amelyek minden jogcselekmény érvényes végrehajtásához szükségesek, a jövőre vonatkozó házassági ígéret érvényes adásának is feltételei. Vagyis az általános cselekvőképesség, az értelem elégséges használata, a hetedik életév betöltése,¹¹ amely minden jogcselekményhez szükséges, az eljegyzéshez is kell.

Az általános feltételeken kívül az eljegyzésnek vannak különös érvényességi feltételei is. Aki ugyanis valamilyen házassági akadály miatt nem köthet érvényesen házasságot, az ígéretet sem adhat ugyanannak a házasságnak a későbbi megkötésére.

Ha a felek között egyébként házassági akadály van – egyes álláspont szerint – a jövőre adott házassági ígéret csak akkor érvénytelen, ha olyan akadályról van szó, amely alól nem is lehet felmentést adni. A Katolikus Egyház felfogása szerint ugyanis, ha egy házassági akadály „isteni” vagy „természetjogi” alapon áll fenn (közösülési képtelenség, már meglévő házassági kötelék, vérrokonság), akkor az egyházi hatóság nem adhat alóla felmentést. Ilyen esetben jövőre vonatkozó ígéretet sem lehet adni, hiszen a házasság megkötésére nem lesz lehetőség.

Ugyanakkor egyes szerzők mellett foglalnak állást, hogy olyan házassági akadályok esetében, ahol az akadály az egyházi hatóság intézkedésével megszüntethető, vagy az akadály idővel elmúlhat, az ígéret vagy a jegyesség érvényes, de az ígéretet feltételesen kell adni, vagyis úgy, hogy a házasságot csak akkor kötik meg, ha a házassági akadály elhárult.¹² Mások szerint a jövőre adott házassági ígéret minden esetben érvénytelen, ha a felek között házassági akadály áll fenn, hiszen

¹¹ Egyes szerzők kifejezetten állították azoknak az eljegyzéseknek az érvényességét, amelyeket olyan személyek kötöttek, akik már a hetedik életévüket igen, de a házassággkötéshez előírt korhatárt még nem érték el. Vö. SIPOS ISTVÁN: *A katolikus házasságjog rendszere*, i. m. 42. Ugyanakkor ez ellentmond annak az elvnek, hogy az eljegyzés érvényességéhez mindazoknak a feltételeknek is meg kell felelni, amelyek az érvényes házassági beleegyezéshez is szükségesek. Ehhez lásd még GIUSEPPE DOSSETTI: *La formazione progressiva del negozio matrimoniale canonico. Contributo alla dottrina degli sponsali e del matrimonio condizionato*, Facoltà di Giurisprudenza della Università di Modena, h. n., 1954.

¹² Vö. SIPOS ISTVÁN: *A katolikus házasságjog rendszere*, i. m. 42.

ők olyan jogcselekményre adnak ígéretet, melynek végrehajtására az ígéret pillanatában nem képesek.¹³ Az Egyház régi közigazgatási gyakorlata az utóbbi megközelítést támasztotta alá, hiszen amikor az egyházi hatóság megadta a felmentést a házassági akadály alól, egyben az eljegyzés megújítását is kérte.¹⁴

A házasságra vonatkozó jövőbeli ígéret akár egyoldalú, akár kétoldalú, meghatározott személyre kell, hogy irányuljon. Csak általánosságban vagy egy időben több személynek adott ígéret érvénytelen. Mivel a jövőbeli ígéret is személyes döntés, az egyébként jogképes feleknek nincs szüksége harmadik fél – akár a szülők – hozzájárulására. Családhoz tartozó és a szülők hatalma alatt lévő kiskorúakat azonban figyelmeztetni kell, hogy a szülők tudta nélkül vagy ésszerű ellenzése mellett nem köthetnek megengedetten házasságot (1071. k. 6°).

Természetesen az elmondottak jelentősége ma már jóval kisebb, mint tényleges házassági ígéret esetén. Egyrészt a felmenthető akadályok alól a felek a házasság megkötéséig felmentést szerezhetnek, és így érvényesen köthetnek házasságot. Nincs jelentősége, hogy a jegyesség ideje alatt jogképesek voltak-e a házassági beleegyezés megadására. Másrészt itt még nem a házassági beleegyezésről mint minősített jogcselekményről van szó, amely létrehozza az élet és szeretet teljes közösségét, vagyis egy olyan köteléket, amely radikálisan megváltoztatja a két személy egymással szembeni addigi jogállását.

II. A HÁZASSÁGRA VONATKOZÓ JÖVŐBELI ÍGÉRET JOGKÖVETKEZMÉNYEI

A házasságra vonatkozó jövőbeli ígéret a történelem folyamán nagyon eltérő jogi és morális következményeket vont maga után. Ma a jegyességből elsősorban nem jogi, hanem morális következmények származnak. Ez leginkább azt jelenti, hogy a jegyesek harmadik személlyel nem bocsátkoznak olyan kapcsolatba, amely megzavarja a jegyesi viszonyt.¹⁵

A jegyesség intézményéhez kapcsolt jogi következmények a középkorban voltak a legjelentősebbek. A római és a kodifikált kánonjogtól eltérően még keresetet is lehetett indítani a házasság megkötésére.¹⁶ A kereset érvényesítése azon-

¹³ A feltétellel adott ígéret – „ha a felmentést megadják” – érvényességével kapcsolatosan nem minden szerző értett egyet. Vö. SIMON AICHNER: *Compendium Juris Ecclesiastici*, i. m. 555.

¹⁴ Vö. SIMON AICHNER: *Compendium Juris Ecclesiastici*, i. m. 556–557.

¹⁵ Vö. PETRO GASPARRI: *Tractatus Canonice de Matrimonio*, Paris, Vol. II., 1892, 40–42.

¹⁶ Vö. SZEREDY JÓZSEF: *Egyházjog*, Madarász Viktor Könyvnyomdája, Pécs, 1883, Vol. II., 1214.

ban nyilván problémás volt, hiszen a szabad beleegyezést semmiféle hatalom, így a házasság megkötését elrendelő bírói ítélet sem helyettesíthette. Ezért a bírói ítélet a középkorban is a legtöbb esetben csak más jellegű kártérítést rendelt el.

A házasságra vonatkozó jövőbeli ígéret vagy jegyesség másik jelentős jogkövetkezménye a kettős házassági akadály volt. Az első egy tiltó akadály, mely tiltotta a jegyeseknek, hogy harmadik személlyel házasságot kössenek. A második ezzel szemben egy bontó akadály volt, amely a köztisztesség akadályával volt kapcsolatban. E szerint egyik fél sem köthetett házasságot a másik fél rokonaival. A bontó akadály terjedelme, vagyis hogy az akadály a másik fél hányad fokú rokonára terjedt ki, többször változott. Az első időkben negyedik fokig, majd a Trentói Zsinat határozata után csak első fokig terjedt ki.¹⁷

Ma már ezek a házassági akadályok nem léteznek. Mivel a házassági akadályok felsorolása az Egyházi Törvénykönyvben kimerítő (1075. k. 2. §, 1076. k.), semmi okunk feltételezni, hogy a „jegyesség” egy harmadik személlyel kötendő házasság érvényességére hatással lenne. Így abban a morálisan ugyan megkérdőjelezhető esetben, ha az egyik jegyes harmadik személlyel házasságot köt, akkor a házassága – ha annak más akadályja nincsen – érvényes lesz. Az említett, második házassági akadály, amely az egyik jegyes és a másik jegyes rokoni között jött létre, a kodifikált jogban szintén nem létezik.

A köztisztesség akadályja azonban felléphet, ha a jegyesek „közismert, illetve nyilvános ágyasságban” élnek (1093. k.). Az ágyasság különböző nemű személyek közti tartós, házasságon kívüli nemi kapcsolatot jelent. Abban az esetben, ha ez közismert, vagyis külső fórumon bizonyítani lehet, a jegyesek nem köthetnek érvényes házasságot a másik fél első fokú vérrokonaival (1093. k.).

A hatályos jogban a házasságra vonatkozó jövőbeli ígéret jogkövetkezménye meglehetősen csekély. A jövőbeli ígéretből nem származik egyik félnek sem kötelezettsége a házasság megkötésére. A CIC megközelítése logikus, hiszen amennyiben a jogalkotó a házasság megkötésére vonatkozóan bármiféle kötelezettséget írna elő, az mind az életállapot szabad megválasztásával (219. k.), mind a házassághoz való joggal – a *ius connubi*ival – (1058. k.) ellentétes lenne.¹⁸ Így

¹⁷ Vö. ARTHUR VERMEERSCH – CREUSEN JOSEPH: *Iuris Canonici cum Commentariis*, Dessain, Romae, 1927, II. vol., 175.

¹⁸ Egyes szerzők még azt is megjegyzik, hogy az Egyház ezzel is igyekszik gondoskodni arról, nehogy egy rossz házasság jöjjön létre. Vö. JONE HERIBERT: *Kommentár az 1917-es CIC 1017. kánonjához*, in id.: *Gesetzbuch des kanonischen Rechtes Erklärung der Kanones*, F. Schöningh, Wien – Zürich, 1940, 211.

a jövőre vonatkozó házassági ígéret jogi értelemben nem kötelezi az ígéretet tevőket a házasság megkötésére.¹⁹

A jogalkotó csak a károk helyrehozatalára kötelezi azt a felet, amelyik a házasságra vonatkozó jövőbeli ígéret be nem tartásával a másiknak kárt okoz. A kár helyrehozatala minden vétkesen vagy gondatlanul végrehajtott jogcselekmény esetére vonatkozik (128. k.). A helyrehozatal módját a jogalkotó sem az általános előírásban (128. k.), sem a házasságra vonatkozó jövőbeli ígéretnél nem tisztázza (1062. k.). Általános vélemény azonban, hogy amennyiben a károkozás anyagi jellegű volt, akkor a károk helyrehozatalának is anyagi síkon kell történnie. Amennyiben a károkozás „erkölcsi”, a helyrehozatalnak is „erkölcsinek” kell lennie. Illetve szintén általános elv, hogy a helyrehozatal a károkozással azonos mértékű legyen.²⁰

III. A JEGYESSÉG FELBONTÁSA

A kevés joghatásból adódóan érthető, hogy sem a hatályos jog, sem az ahhoz írt szakirodalom nem foglalkozik a jegyesség felbontásával. Ezzel szemben a régi szakirodalom a jegyesség intézményének nagyobb jelentősége miatt behatóan foglalkozott a jegyesség felbontásának lehetőségeivel.²¹ Mivel a jövőre vonatkozó házassági ígéret nem rendelkezik magának a házassági ígéretnek a stabilitásával, azt mind egyoldalúan, mind közös megegyezéssel fel lehet bontani. A bontásnak

¹⁹ Ezért is nevezik egyes szerzők a jegyesség intézményét „alternatív kötelezettségnek.” Vö. BAÑARES JUAN IGNACIO: *Kommentár az 1062. kánonhoz*, i. m. 1106.

²⁰ Vö. MICHEL THÉRIAULT: *Kommentár a 128. kánonhoz*, in Àngel Marzoa – Jorge Miras – Rafael Rodríguez-Ocana (eds.): *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, Wilson and Lafleur, Montreal, 2004, Vol. I., 813–814; MARGARET CHALMERS: *The Remedy of Harm in accord with Canon 128*, *Studia Canonica* 38 (2004) 111–154; JAN HENDRIKS: *Canone 128: Riparazione del danno. Obblighi e responsabilità del Vescovo Diocesano*, *Ius Ecclesiae* 15 (2003) 447.

²¹ Vö. SZEREDY JÓZSEF: *Egyházjog*, i. m. 1215–1220; SIPOS ISTVÁN: *A katolikus házasságjog rendszere*, i. m. 52–53; PETRO GASPARRI: *Tractatus Canonici de Matrimonio*, i. m. 45–66; FRANZ XAVER WERNZ – PETRUS VIDAL: *Ius canonicum, ius matrimoniale*, Apud Aedes Universitatis Gregoriana, Romae, 1925, 131–139; ARTHUR VERMEERSCH – CREUSEN JOSEPH: *Iuris Canonici cum Commentariis*, i. m. 175–176; AUGUST KNECHT: *Handbuch des Katholischen Eherechts*, Herder, Freiburg, 1928, 156–162.

semmilyen formai szabályozása nincs.²² A CIC arról sem ír, hogy mi a teendő, ha valamelyik fél a jegyesség alatt bármilyen okból alkalmatlanná válna az érvényes házassági beleegyezés kinyilvánítására. Ilyenkor logikusnak tűnik, hogy a jegyesség *ipso iure* felbomlik, hiszen az egyik – vagy mindkettő – fél nem tudja teljesíteni, amire ígéretet adott, és amire a jegyesség intézménye felkészülésül szolgál.²³

ÖSSZEFOGLALÁS

A hatályos CIC, annak ellenére, hogy kevés joghatást tulajdonít a jegyesség intézményének, röviden mégis megemlíti. Ennek egyrészt történelmi okai vannak, hiszen volt olyan időszak, mikor a jegyesség intézményének sokkal nagyobb jelentősége volt, mint napjainkban. Másrészt házassághoz kapcsolódó kérdéstről van szó, melynek átfogó szabályozására a Katolikus Egyház jogosultnak érzi magát.²⁴ A krisztushívők jelentős része igényli is, hogy létezzen az a forma, ahol kinyilváníthatják, hogy a későbbiekben egymás házastársai akarnak lenni.²⁵ Ugyanakkor az egyházi jogalkotó a hatályos CIC megalkotásánál figyelembe vette a megváltozott társadalmi körülményeket, és a régi joghoz képest nem a jegyesség intézményére, hanem a házasságra való felkészítésre helyezi a hangsúlyt (1063–1071. kk). A jegyesség pedig ebbe a felkészülésbe illeszkedik be. A későbbi házasság érvényességére egyáltalán nincs hatással, hogy a felek voltak-e hivatalos értelemben vett jegyesek, vagy nem.²⁶

²² Vö. AUGUST KNECHT: *Handbuch des Katholischen Eherechts*, i. m. 156–157.

²³ Ebbe a kategóriába az is beletartozik, ha az egyik fél szerzetesközösségbe lép, vagy a férfi felveszi a szent rendet. Vö. SIPOS ISTVÁN: *A katolikus házasságjog rendszere*, i. m. 52.

²⁴ VI. Piusz 1794. augusztus 28-án kiadott *Auctorem fidei* kezdetű rendelkezésének 58. pontja elutasította, hogy a jegyesség intézménye csak a polgári hatóságokra tartozik. DS 2658.

²⁵ Vö. *Communicationes* 9 (1977) 131.

²⁶ Vö. LUIGI SABBARESE: *Il matrimonio canonico nell'ordine della natura e della grazia*, Urbana University Press, Roma, 2006, 162.